

# CONSULTAȚII

## PARTICULARITĂȚI ALE PREGĂTIRII ȘI DESFĂȘURĂRII LECȚIEI ÎN CABINET

LOUIS ROMAN

Documentele adoptate de Partidul Comunist Român în iulie și noiembrie 1971 (și mai cu seamă programul educației comuniste, adoptat de plenary C.C. al partidului din noiembrie 1971, pe baza expunerii tovarășului Nicolae Ceaușescu), precum și hotărârile Conferinței Naționale din iulie 1972 au pus în fața profesorilor de istorie noi sarcini, de înaltă responsabilitate care cer ridicarea muncii lor pe o nouă treaptă.

În ansamblul de măsuri, întreprinse în ultimul an, o atenție specială s-a acordat cabinetului de științe sociale (sau chiar cabinetului specializat de istorie). Crearea și perfecționarea lui constituie o necesitate, impusă de actualul nivel de dezvoltare a școlii românești, iar folosirea lui sporește eficiența educativ-instructivă a activității cu elevii. Utilizarea cabinetului în practica didactică (și cu atât mai mult — trecerea întregii școli la sistemul predării numai în laboratoare, cabinete și ateliere) determină o adevărată restructurare a activității profesorului<sup>1</sup>, introduce elemente noi în pregătirea și desfășurarea lecției, precum și în alte aspecte ale muncii. Conturarea lor este dificilă, motiv pentru care cele ce urmează sînt nu o concluzie finală, ci — mai degrabă — o schiță inițială, care, prin contribuția valoroasă a numeroși alți dascăli, se va putea, treptat-treptat, închea.

### Cîteva particularități ale pregătirii

În cabinet, activitatea se desfășoară — sub anumite raporturi — altfel decît într-o simplă sală de clasă. Înainte de toate, lecția presupune utilizarea mai multor materiale auxiliare, prezentate fie prin intermediul mijloacelor audio-vizuale moderne, fie prin expunerea permanentă în sală, fie prin propunerea lor elevilor în mod direct, la momentul oportun. Dar, în contextul largii răspîndiri a culturii în mase în țara noastră, cînd elevii urmăresc emi-

---

<sup>1</sup> Vezi Louis Roman, *Restructurarea activității profesorului de istorie în condițiile trecerii la sistemul predării în laboratoare, cabinete, ateliere*, în „Revista de pedagogie”, XXI, 3, 1972, p. 22—27.

siuni de radio și televiziune, citesc reviste și ziare, vizionează spectacole etc. Îndatoririle profesorului cresc. Ele se înscriu aici pe câteva coordonate ca a) a cunoaște bine documentele partidului și statului nostru; b) a fi la curent cu dezvoltarea științelor istorice; c) a strânge continuu materiale, utilizabile în activitățile școlare. În cazul realizării acestor deziderate — iar ele cer o muncă asiduă, continuă — pregătirea pentru lecția de a doua zi, esență, va consta, pe de-o parte, în selectarea materialelor celor mai interesante ce s-au acumulat de-a lungul anilor la tema dată (în plicul, în mapă, în caietul cu însemnări etc.)<sup>2</sup>, iar pe de altă parte, într-o nouă structură a lecției. Satisfacția este dublă: aceea a lărgirii neîncetate a orizontului propriu și aceea a creării permanente a unor lecții noi, proaspete.

Din cele menționate, decurge o complicare a structurării lecției față de perioada anterioară. Lucrând mai mulți ani în modul arătat, istoricul acumulează, pentru o anumită temă, fragmente din lucrări teoretice (opere ale L. K. Marx, Fr. Engels și V. I. Lenin, documente ale P.C.R.), izvoare (rezultate ale cercetărilor arheologice, documente, pasaje din cronici, corespondență etc.), material iconografic (sub forma fotografiilor, diapozitivelor, diafilmelor etc.), concluzii istoriografice etc. Se pune deci problema selectării materialului ceea ce nu poate să nu ridice tulburătoarea întrebare: care sînt factorii care trebuie ținut seama pentru a realiza o alegere adecvată? Preocupare desigur trebuie să fie de a evidenția în lecție anumite idei, iar materiale auxiliare vor trebui să servească această orientare, obținîndu-se astfel eficiența maximă: educarea elevilor în spiritul patriotismului și internaționalismului socialist, formarea concepției materialist-istorice, a gândirii dialectic-întelegerea științifică a evoluției umanității și a rolului poporului român în istoria universală, reliefa misiunii istorice a clasei muncitoare și a partidului său marxist-leninist, cunoașterea istoriei eroice a poporului nostru și a P.C.R., reliefa superiorității socialismului asupra capitalismului și inevitabilității victoriei socialismului în întreaga lume etc.

Materialele urmează însă a fi alese și în funcție de alți factori. În legătură cu tema „Dezvoltarea mișcării muncitorești internaționale după doilea război mondial” (anul III de liceu), profesorul are la dispoziție lucrare de mare însemnătate teoretică, în care este evidențiat pe larg rolul P.C.R. de detașament activ al marii armate revoluționare internaționale. Profesorul va desprinde din lucrare câteva idei importante, cu care-și va îmbogăți substanțial lecția.

În manual, ideile sînt în mică măsură puse în lumină prin intermediul unor date statistice și omul de la catedră poate decide că tocmai prezentare

<sup>2</sup> D. Gușetoiu, *Metodica istoriei în școala secundară*, Rîmnîc Vilcea, 1936, p. 42; A. Iordănescu, *Folosirea izvoarelor istorice — mijloc de întemeiere științifică a lecției*, în „Studii și articole de istorie”, XVIII, 1972, p. 84—85; Fl. Stănculescu, *Integrarea noutăților științifice la lecțiile de istorie*, în „Studii și articole de istorie”, XVI, 1972, p. 74.

<sup>3</sup> Nicolae Ceaușescu, *Semicentenarul glorios al P.C.R...*, în *România pe drumul construirii societății socialiste multilateral dezvoltate*, vol. 5, București, Edit. Politică, 1971, p. 926—936.

lor va reliefa mai bine ideile ce le va dezvolta. Numărul muncitorilor și funcționarilor, în milioane, a crescut astfel în țările capitaliste : <sup>4</sup>

	1950	1960	1967
Țările capitaliste dezvoltate	160	180	200
Țările din Asia, Africa și America Latină	130	155	170
<i>Total</i>	290	335	370

și va fi lesne a deduce de aici — odată cu elevii — sporirea însemnătății istorice a acțiunii proletariatului în ultimele decenii. În țările capitalului, în 1956, au fost circa 14 milioane greviști, în 1961 — circa 60 milioane, în 1970 — circa 65 milioane ; în perioada 1919—1939 (21 de ani) au fost 74 milioane greviști, în 1945—1959 (11 ani) numărul lor s-a ridicat la 150 milioane, iar în 1960—1970 (11 ani) la 360 milioane <sup>5</sup>. Concluzia o desprind elevii înșiși : creșterea însemnată a combativității muncitorilor, în perioada actuală, împotriva exploatării capitalului și a politicii reacționare a cercurilor imperialiste. În 1847, când Marx și Engels scriau *Manifestul Partidului Comunist* ca program al „Uniunii comunistilor“, cea mai de seamă organizație revoluționară proletară a vremii, aceasta număra numai vreo 400 de membri ; în momentul victoriei Marii Revoluții Socialiste din Octombrie în lume erau circa 250.000 de comuniști ; azi numărul lor a crescut la aproximativ 40 milioane, în aproape 100 de țări. Astfel va apare întreaga profunzime a concluziei : „Mișcarea comunistă și muncitorească se afirmă drept cea mai puternică forță politică a contemporaneității, cea mai măreață mișcare socială a timpului nostru, în stare să asigure transformarea revoluționară a societății“ <sup>6</sup>.

Dar dascălul lucrează cu câteva clase paralele. Încerci să desfășori lecția în același mod peste tot și constai că, într-un loc, ea este bine receptată, iar în altul — trezește un ecou incomparabil mai redus, ceea ce este de înțeles, căci între colectivele, în mijlocul cărora te-ai găsit, subsistă deosebiri, uneori relativ însemnate. O clasă se prezintă mai pregătită pentru o largă discuție problematică și ocazia (referindu-mă la lecția amintită) este binevenită pentru a solicita înțelegerea de către elevi a unor importante chestiuni : acțiunea partidelor comuniste și muncitorești din țările capitaliste

<sup>4</sup> I. Iovănescu, *Clasa muncitoare — forță socială principală a contemporaneității*, în „Viața economică“, VIII, 25 (355), 19 iunie 1970, p. 13.

<sup>5</sup> „Pravda“, Moskva, 22 sept. 1963, p. 2 ; „Lumea“, nr. 18 (382), 29 aprilie 1971, p. 3 ; „Scînteia“, XLI, 9181, 17 iunie 1972, p. 6.

<sup>6</sup> Nicolae Ceaușescu, *Cuvîntare la Adunarea festivă, consacrată centenarului nașterii lui V. I. Lenin — 17 aprilie 1970*, în *România pe drumul construirii societății socialiste multilateral dezvoltate*, vol. 4, București, Edit. Politică, 1970, p. 766.

pentru formarea unui larg front antimonopolist; imposibilitatea existenței azi, sub orice formă, a unui centru în mișcarea comunistă; acțiunea conștientă și principială a P.C.R. pentru întărirea unității mișcării comuniste muncitorești internaționale etc. O altă clasă este mai neastâmpărată și cuprinde mai puține elemente cu preocupări teoretice, motiv pentru care conținutul discuțiilor poate fi ceva mai redus; timpul economisit este de folosit în acest caz pentru câteva momente narrative și (sau) o serie de imagini din luptele social-politice, desfășurate în ultimii ani în țările capitaliste.

Se evidențiază, astfel, că lecția are azi o arhitectonică mai complexă. Concluzia ce se impune pare simplă: planul trebuie elaborat cu mai multă grijă, structurând cu atenție ideile și faptele, alegând momentul introducerii fiecărui material auxiliar, stabilind locul și modalitatea propunerii unor probleme spre discuția clasei etc. Realizarea acestor doleanțe impune însă mereu în preocupările noastre întrebarea: fac oare întotdeauna lecțiile interesante și folosesc oare întreaga ei potență educativ-instructivă? Calitatea lecției este în mod variabil de raportată la calitatea pregătirii ei. Cabinetul oferă *posibilitatea* creării unor lecții bune, căci sînt concentrate într-un singur loc mijloace audio-vizuale, o expoziție permanentă (în care periodic se introduc schiruri bari), dulapuri cu materiale, dispuse pe teme și lecții (fotografii, diapozitive, diafilme, ceramică antică etc.), etc. Se cere însă o muncă asiduă pentru transformarea posibilității în *realitate*.

### Cîteva particularități ale desfășurării

Cabinetul oferă condiții pentru sporirea potențelor educative, formative ale activităților școlare. Într-un anumit moment al lecției „Răscoala din 1907” (anul IV de liceu), se împart elevii în câteva grupe, fiecare punîndu-i-se la dispoziție fotocopia cîte unui document: jalba unui țărăniș bătrîn din comuna Poiana Lungă de Sus, jud. Dîmbovița, înaintată regelui în ajunul răscoalei<sup>7</sup>; o filă dintr-un raport oficial asupra cauzelor răscoalei<sup>8</sup>; telegrama din 15/28 februarie 1907, trimisă din Botoșani procurorului general și comunicată primului ministru și ministrului justiției<sup>9</sup> (fiecare document este eventual, prezentat în 2—3 exemplare). Timp de câteva minute materialul se lasă la dispoziția elevilor, profesorul trecînd pe la fiecare grupă pentru a orienta studiul. Apoi se propune discipolilor noștri a-și împărtăși încheierile desprinse: jalba și raportul evidențiază situația țărăniș în momentul răscoalei și cauzele ce-au declanșat puternica ei mișcare; telegrama (trimisă după o săptămîină de la incidentul incipient din Flămînzud jud. Botoșani)<sup>10</sup> semnaleză guvernului că „locuitorii din comunele Flă-

<sup>7</sup> Arh. st. Buc., Arh. ist. centr., Min. de just., Dir. jud., dos. 30/1906, f. 71.

<sup>8</sup> *Ibid.*, dos. 22/1907, f. 31.

<sup>9</sup> Fotocopie în (E. Poștăriță, M. Fănescu) *Expoziția arhivistică a Direcției generale arhivelor statului*, București, 1965, p. 43. Pentru cabinetul liceului „I. Neculce” din București fotocopiile celor trei documente amintite au fost obținute prin grija prof. Lidia Marcuș.

<sup>10</sup> *Istoria României în date*, București, Edit. enciclopedică română, 1971, p. 28

mânzi, Frumușica și Rădeni sînt agitați. Inspectorul comunal a cerut forța armatei". Elevii își formează, astfel, oarecari deprinderi de lucru cu izvoarele, iar discuția permite înțelegerea mai profundă a cauzelor și împrejurărilor declanșării mării răscoale. Efectul formativ este evident, intensitatea lui depinzînd de priceperea cu care sînt orientați adolescenții în studierea documentelor, de dibăcia conducerii discuțiilor pentru a evidenția esențele. Se vor putea mai lesne desprinde concluzii de mare importanță: caracterul anti-popular al stăpînirii moșierimii și burgheziei, potențele revoluționare ale țărănimii, necesitatea rolului conducător al proletariatului etc.

La lecția „Renașterea“ (anul II de liceu)<sup>11</sup> se întrebuintează cu mult folos frumosul diafilm policolor „Pictura Renașterii în Italia“. Din partea a II-a, se poate alege fragmentul referitor la da Vinci, Rafael și Michelangelo. Se prezintă pe rînd, cîteva din tablourile lor cele mai realizate, elevii fiind îndrumați să observe fiecare operă în parte. Se urmărește, de asemenea cu elevii, comparația unei lucrări cu alta și a creației unui pictor cu a altuia. Apellînd și acum la tinerii noștri colaboratori, se desprinde, în fine, o concluzie asupra picturii renașcentiste italiene. Se grăbește și adîncește astfel procesul cunoașterii la elevi prin sporirea propriului lor efort cognitiv, dar se creează și priceperi în domeniul înțelegerii artei, nemaivorbind despre emoția artistică, încercată în fața capodoperelor prezentate.

Din cele de mai sus se înțelege că — prin folosirea unui complex de materiale auxiliare, studiate sub îndrumare calificată — învățăceii noștri cuprind mai repede și mai profund realitatea, ajung la adevăr pe căi mai interesante și mai scurte, își formează convingeri mai profunde și sentimente mai puternice. Apare astfel că o particularitate a desfășurării lecției în cabinet constă în faptul că ea are potențe net sporite în domeniul formării concepției elevilor.

În ambele lecții înfățișate mai sus, se observă folosirea inducției: se prezintă materialul pe care elevii îl observă în voie; profesorul le călăuzește întii observația, apoi îi îndrumă pe calea mai complicată a desprinderii concluziilor. El urmărește ca încheierile să se ridice de la particular la general, de la generalizarea de ordin inferior la una de ordin superior. Tot așa de bine se poate folosi deducția, comparația etc. Se conturează astfel o altă particularitate importantă a desfășurării lecțiilor în cabinet: potențe net sporite de formare a gândirii elevilor.

Evident, fiecare dintre particularitățile analizate ale pregătirii și desfășurării lecției în cabinet se prezintă într-o mult mai mare diversitate de aspecte și implicații, iar continuarea cercetării lor va fi, desigur, de tot folosul.

O bună parte dintre modalitățile, expuse în paginile de față, sînt aplicabile și într-o simplă sală de clasă. Superioritatea cabinetului apare însă din faptul că folosirea unui întreg complex de modalități înaintate de lucru este

<sup>11</sup> Pentru sugestii metodice în legătură cu această lecție, vezi M. Vasilescu, C. Dinu, *Unele probleme ale planificării și predării istoriei (anul II liceu)*, în „Studii și articole de istorie“, XVII, 1972, p. 97.

posibilă numai într-o încăpere specializată, în care sînt dispuse mijloacele audio-vizuale moderne posedate, în care se găsește o evidență centralizată a materialelor din dotare, aflate permanent în cabinet sau aduse aici după nevoi.

### Cîteva aspecte negative

Așa cum se întîmplă, un fenomen pozitiv poate avea și părțile sale negative și a le semnală și în cazul de față este important. Se ivește, pe alocuri, tentația de a renunța la procedeele clasice de lucru, ceea ce este greșit, căci omul de știință trebuie să opereze o negație dialectică a vechiului (prin preluarea elementelor valoroase: cum s-ar putea, de pildă, abandona narațiunea la lecția de istorie?) și nu una metafizică (prin distrugerea a tot ceea ce a fost).

Se manifestă uneori tendința spre suprasaturarea lecției cu materiale auxiliare, spre spectaculos<sup>12</sup>, la care este de reamintit remarcabila observație a lui Henri Belliot: „Auxiliarele audio-vizuale, trebuie să fie o atracție și nu o distracție. Ele nu trebuie să suprime, nici chiar să reducă efortul elevului și al profesorului; ele trebuie să înlesnească atît pe unul, cît și pe celălalt și să le mărească randamentul”<sup>13</sup>. Evoluția actuală a învățămîntului cere transferul unei mai mari părți din efortul învățării asupra elevilor atît în timpul lecției (problematizarea, discuția euristică etc.), cît și în afara orelor de clasă (lectura unor texte istoriografice, beletristice etc.)<sup>14</sup>, dar se observă și obligarea elevilor la un studiu individual prea întins, la diferite obiecte, ceea ce depășește posibilitățile lor de lucru.

Acestea și alte elemente negative sînt de evitat, dar și de înlăturat acolo unde s-au infiripat. Dezvoltarea extensivă a mișcării pentru cabinetul de științe sociale (de istorie) este de conjugat cu dezvoltarea sa intensivă și astfel asistăm și participăm la un fenomen școlar de mare importanță, care tinde a schimba din multe puncte de vedere înfățișarea activității noastre.

<sup>12</sup> Cf. și Gh. Cristea, *Metodica folosirii mijloacelor audio-vizuale* în „Gazeta învățămîntului”. XVII, 788, 5 febr. 1965, p. 4.

<sup>13</sup> Apud. A. Souché, *Nouvelle pédagogie pratique*, F. Nathan, 1962, p. 461.

<sup>14</sup> Vezi Louis Roman, *Valoarea educativă a argumentului științific* în „Tribuna școlii”, II, 49, 20 mai 1972 (Supl. „Științe sociale”, p. V).